

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ МИРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

У період після Другої світової війни миротворча діяльність стала одним із дієвих міжнародних механізмів врегулювання воєнно-політичних конфліктів, створення умов для нормалізації обстановки в конфліктних регіонах різних куточків Землі, відновлення та збереження миру. Україна активно включилась у миротворчу діяльність тільки після отримання статусу незалежної держави. У статті розглянуто сутність і зміст миротворчої діяльності України, проаналізовано нормативно-правове підґрунтя участі України в миротворчій діяльності, визначено сутність і зміст географічного чинника впливу на миротворчу діяльність України.

Ключові слова: *миротворчість, миротворча діяльність, підтримання миру, нормативно-правові засади миротворчої діяльності України, географічний чинник.*

Вступ та постановка проблеми. Активна участь України в проведенні операцій з підтримання миру і безпеки вимагає приведення нормативно-правової бази миротворчої діяльності Збройних Сил України до єдиних міжнародних вимог. Дані обставини обумовлюють актуальність визначення теоретико-методологічних і нормативно-правових засад участі України в міжнародній миротворчій діяльності та дослідження географічних чинників, які впливають на проведення миротворчих операцій з підтримання миру і безпеки в різних регіонах світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на короткий відрізок часу, в українській науковій літературі певною мірою здійснено наукове дослідження питань участі вітчизняних військових структур у миротворчих заходах з 1992 р. Уваги заслуговують праці І. Гуржія, [1], І. Козинця [2], І. Коропатніка [3], Г. Перепелиці [4] та ін., в яких зроблено важливий внесок у процес розробки наукового обґрунтування різних аспектів участі Збройних Сил України в міжнародних миротворчих операціях, вивчення та узагальнення досвіду застосування миротворчих контингентів. Особливої уваги заслуговують матеріали науково-практичної конференції “Сухопутні війська Збройних Сил України: 20 років миротворчої діяльності” [5].

Проте слід зазначити, що предметом дисертаційних досліджень, монографічної літератури, матеріалів науково-практичних конференцій, статей в періодичних виданнях та інших праць є розгляд суто військових питань, військово-технічного, матеріального забезпечення, навчальних тренувань у підготовчий період миротворчої діяльності. Дещо поза увагою залишилась проблематика народонаселення і природно-кліматичних умов в країнах, де Україна бере участь в операціях з підтримання миру та безпеки.

Формулювання цілей статті. Мета статті - з'ясувати методологічне підґрунтя розуміння миротворчої діяльності України (з урахуванням географічних чинників). Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- а) аналіз нормативно-правового підґрунтя участі України в миротворчій діяльності;
- б) розгляд сутності і змісту миротворчої діяльності України;
- в) визначення впливу географічного чинника на миротворчу діяльність України.

Викладення основного матеріалу. За час існування людства на Земній кулі відбулось 1,5 тисячі війн і збройних конфліктів. З них на країни Східної Азії припадає 50% війн і збройних конфліктів, на Африканський континент – 24%, на країни Центральної та Південної Азії – 16%, на країни Близького Сходу – 6%, на Карибський басейн і Латинську Америку – 3%, на Європу – 1%. [6, С.41].

Наведені дані свідчать, що збройні конфлікти розміщені на Земній кулі нерівномірно. Вони більшою мірою притаманні Східній Азії, Африканському континенту та Центральній і Південній Азії. Така кількість локальних війн і збройних конфліктів обумовила прийняття Організацією Об'єднаних Націй ще в шестидесятих роках минулого століття важливих документів щодо миротворчої діяльності.

Процес підтримання миру за принципами та під безпосереднім керівництвом Організації Об'єднаних Націй був названий миротворчістю, а для її проведення ще в 1965 році був створений Департамент миротворчих операцій ООН. Юридичною підставою для миротворчої діяльності є мандат, наданий Радою Безпеки для кожної окремої місії.

Правова база ООН для проведення міжнародних операцій із підтримання миру та безпеки складається з великої кількості елементів, до яких відносяться:

- правові питання, що визначаються Статутом ООН та Мандатом конкретної операції з підтримання миру та безпеки стосовно правомірності та згоди на використання сили;
- правові питання, що виходять з норм міжнародного права (міжнародне гуманітарне право, міжнародні конвенції, право збройних конфліктів, Декларація про права людини);
- частини національного права, а саме: військове право, загальне та кримінальне право;
- специфічні правові документи, що пов'язані з участю ООН та її членів в операціях із підтримання миру та безпеки (Угода про статус Збройних Сил (SOFA), Угода про статус дій (місій) (SOMA), Конвенція про привілеї та імунітети ООН (1946 року), бюлетень Генерального Секретаря ООН "Щодо застосування міжнародного гуманітарного права для Сил ООН з підтримання миру" (1999 року), Конвенція ООН щодо безпеки персоналу ООН та пов'язаному з нею персоналу (1994 року), умови участі Збройних Сил держав ООН або Меморандум про взаємопорозуміння (MOU) тощо.

Миротворча діяльність на початку XXI століття є складним багатогранним процесом, невід'ємно пов'язаним з національними інтересами багатьох держав світу та цілою низкою політичних, економічних, соціальних та інших проблем. Незважаючи на багаторічну історію забезпечення миру, до цього часу єдиного міжнародного визначення термінів "миротворча діяльність" та "миротворчість" на теперішній час не існує.

Миротворчість – це дії, спрямовані на досягнення угоди між конфліктуючими сторонами, головним чином за допомогою мирних засобів, передбачених главою IV Статуту ООН. Миротворчість не виключає і примусових заходів (економічних санкцій, дипломатичного та політичного тиску), але без застосування сили. За допомогою миротворчості розв'язано конфлікти між Лівією та Чадом, Нігерією та Камеруном, Ефіопією та Еритреєю.

Миротворча діяльність – поняття значно ширше за змістом. Воно являє собою політичну, дипломатичну, правову, гуманітарну, економічну, воєнну діяльність цивільного та воєнного персоналу, контингентів ЗС, що здійснюється відповідно до мандата міжнародної або регіональної організації, та направлена на врегулювання міждержавних та внутрішніх конфліктів (спорів) і забезпечення підтримання або відновлення миру та міжнародної безпеки. Сучасна миротворча діяльність базується на ідеї тісної координації політичних (невоєнних) заходів з воєнними, нарощуванні міжнародним співтовариством можливостей щодо участі в урегулюванні конфліктів.

Головною метою миротворчої діяльності в сучасних умовах є запобігання (розв'язання) конфлікту, за допомогою сукупності заходів, проведених послідовно чи в іншому порядку (залежно від ситуації) за допомогою інформаційно-психологічних, політичних, дипломатичних, правових, економічних і в крайньому випадку – воєнних засобів. Тобто миротворча діяльність спрямована на вирішення головної мети системи колективної безпеки – забезпечення міжнародного миру.

У 1992 році цільовою групою Генерального секретаря ООН з розробки "Порядку денного для миру" з метою вирішення конфліктів були запропоновані чотири форми миротворчої діяльності: превентивна дипломатія, миротворчість, підтримання миру та відбудова миру. В подальшому термінологія зазнала певних змін, але зазначений підхід обумовив появу термінів, що застосовуються в теперішній час.

Організація Об'єднаних Націй переслідує цілі: "Підтримувати міжнародний мир і безпеку і з цією метою приймати ефективні колективні заходи для запобігання та усунення загрози миру, придушення актів агресії або інших порушень миру і проводити мирними засобами, у згоді з принципами справедливості і міжнародного права, залагоджування чи розв'язання

міжнародних суперечок або ситуацій, які можуть призвести до порушення миру” (стаття 1 Статуту ООН).

ООН прагне досягти цього мирними методами відповідно до принципів справедливості і міжнародного права. Основу національної нормативно-правової бази участі України в миротворчій діяльності складають: Конституція України, Закон України “Про оборону України” (в редакції Закону станом на 02.10.12), Закон України “Про Збройні Сили України” (в редакції Закону станом на 18.09.12), Закон України “Про участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки” (в редакції Закону станом на 18.09.12), Закон України “Про порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав”(в редакції Закону станом на 18.09.12) , Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки та оборони України від 24.04.08 “Про стратегію міжнародної миротворчої діяльності України” від 15.06.09. та ін.

Участь України в операціях із підтримання миру розпочалась після затвердження Верховною Радою України Постанови від 3 липня 1992 р. № 2538-ХІІ “Про участь батальйонів Збройних Сил України в Миротворчих силах Організації Об’єднаних Націй у зонах конфліктів на території колишньої Югославії”[7].

Процес розвитку відносин з НАТО започатковано введенням у дію програми практичного двостороннього співробітництва “Партнерство заради миру” в 1994 році. Значним кроком у напрямку посилення рівня співпраці стало підписання в 1999 році “Хартії про Особливе партнерство “Україна-НАТО”, що зміцнило можливості України в здійсненні операцій із підтримання миру та досягненні певних результатів.

На сьогодні основним документом, який регламентує питання щодо підготовки національних контингентів і персоналу в Збройних Силах України та визначає основні етапи і заходи є “Інструкція з організації участі національних контингентів (персоналу) Збройних Сил України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки”, яка введена в дію наказом Міністра оборони України від 28.12.11 року №840.

Географія миротворчості виходить далеко за межі Європи. За 20 років близько 39 тисяч військовослужбовців Збройних Сил України отримали бойовий досвід у міжнародних миротворчих операціях на територіях майже двадцяти країн світу. Серед них колишня Союзна Республіка Югославія (Боснія і Герцеговина, Хорватія, Східна Славонія, Македонія, Косово), країни Близького та Середнього Сходу (Південний Ліван, Кувейт, Ірак), країни Африканського континенту (Ангола, Сьєрра-Леоне, Ліберія, Ефіопія та Еритрея, Кот-д’Івуар, Судан, Демократична Республіка Конго), Афганістан, Грузія, Таджикистан та Гватемала

На сьогодні майже 1000 військовослужбовців Збройних Сил України виконують миротворчі завдання в 12 операціях ООН і НАТО з підтримання миру і безпеки. Ще близько 70 українських військових беруть участь в якості миротворчого персоналу місій у 7 країнах світу та в Тимчасових силах ООН із забезпечення безпеки в Аб’ей. Виходячи з чисельності миротворчих контингентів, Україна входить у число перших 30 країн серед більш як 80 держав-учасниць миротворчої діяльності[8].

Проведення миротворчої діяльності залежить від багатьох чинників: соціально-політичного, економічного, військового, військово-технічного і воєнно-географічного.

Географія міжнародних миротворчих операцій є практично необмеженою, оскільки жоден населений регіон світу не можна вважати абсолютно стабільним. Тому військові підрозділи, що призначаються для здійснення миротворчих операцій, мають бути готовими до дій у будь-яких географічних і кліматичних умовах. Наприклад, перша ротація українських миротворців у південному Лівані розташовувалась під відкритим небом. Медичними працівниками батальйону проводилась робота з профілактики (запобігання укусів змії, гірських скорпіонів), вивчалися основні засоби надання першої медичної допомоги постраждалим[9].

В Іраку бригади кожної ротації здійснювали неймовірно виснажливий 500-кілометровий марш із бази США “Койот” у Кувейті до бази “Дельта” на аеродромі Аль-Кут в Іраку. Особовий склад проходив адаптацію до незвичних кліматичних умов Іраку. Набутий

досвід участі наших військових у міжнародних миротворчих операціях свідчить, що необхідна підготовка миротворчих підрозділів до дій в особливих умовах (наприклад, гірських або тропічних) та непростій соціально-політичній обстановці і культурно-етнічному середовищі[10].

Ведення миротворчої діяльності в окремих видах операцій із підтримання миру і безпеки передбачає ведення бойових дій. Бойові дії проводяться в просторово-часовому континуумі, який характеризується територіальними та темпоральними параметрами. Географічний чинник пропонується розглядати, як складну систему, взаємопов'язаними елементами якої є суб'єктивні фактори: народонаселення країн, військово-політичні інститути й установи та об'єктивні умови: наявність певної території, рельєф місцевості, географічне місце розташування, кліматичні умови.

Об'єктивні умови визначають вибір необхідної стратегії і тактики підготовки й ведення миротворчої діяльності. Вони вимагають необхідності врахування географічних чинників заздалегідь до виконання завдань, пов'язаних із миротворчою діяльністю. Перш за все, в підготовчий період важливо відпрацювати уміння ведення бойових дій в певних географічних умовах: гірської місцевості, джунглів, савани, пустелі. По-друге, слід подбати про підготовку військової техніки для експлуатації в складних природних умовах. По-третє, потрібна спеціальна мовна підготовка для виконання завдань, пов'язаних із спілкуванням із місцевим населенням та керівництвом протидіюючих сторін.

Висновки. Миротворча діяльність здійснюється в політичній, дипломатичній, правовій, гуманітарній, економічній, воєнній формах цивільним та воєнним персоналом, національними контингентами збройних сил відповідно до мандатів міжнародної або регіональної організації та спрямована на врегулювання міждержавних та внутрішніх конфліктів, що забезпечує підтримання або відновлення миру та міжнародної безпеки. Сучасна миротворча діяльність передбачає використання політичних (невоєнних) заходів з воєнними, нарощування міжнародним співтовариством можливостей щодо участі в урегулюванні конфліктів. Миротворча діяльність спрямована на вирішення головної мети системи колективної безпеки – забезпечення міжнародного миру.

Україна має певний історичний досвід миротворчої діяльності. Миротворча діяльність України організована і здійснюється у відповідності до міжнародних нормативно-правових документів ООН та законодавчої бази України.

Сьогодні активна участь Збройних Сил України у миротворчій діяльності залишається важливою складовою зовнішньої політики нашої держави. Послідовно нарощуючи внесок у миротворчу діяльність, Україна зміцнює свій авторитет і підвищує свою роль у світі[8].

Планування і проведення миротворчої діяльності передбачає врахування різних чинників, серед яких важливе місце посідає воєнно-географічний.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гуржій О. І. Узагальнення досвіду проведення миротворчих операцій в другій половині ХХ століття / Гуржій О. І., Лега А. Ю., Макаров В. Д. – Київ: Інститут історії України НАН України, Національна академія оборони України, Український інститут воєнної історії, 2004. – 94 с.
2. Козинець І.П. Участь Збройних Сил України в міжнародній миротворчій діяльності (1992-2006рр.): Дис. канд. істор. Наук: 20.092 /Козинець Іван Павлович. – Київ, 2008. – 226 с.
3. Коропатнік І.М. Миротворча діяльність: організаційно правовий аспект [Текст] // Науковий вісник: Збірник наукових праць НАДПСУ. – 2004. – № 4 (26). – С. 182-190.
4. Перепелиця Г. М. Миротворча діяльність України: кооперація з НАТО та іншими структурами європейської безпеки / Г. М. Перепелиця. – К.: "Стилос", 2002. – 314 с.
5. Матеріали доповідей науково-практичної конференції 25 жовтня 2012 р., м. Львів. – Львів: АСВ, 2012. – 223 с.
6. Попко С.М. Застосування українського миротворчого контингенту в операції з підтримання миру в Республіці Ірак у 2003-2005 рр. – К.: НАОУ. Дис. канд. істор наук, 2010. – 253 с.
7. Електронний ресурс. – Режим доступу:
<http://www.mil.gov.ua/index.php?part=peacekeeping&lang=ua&sub=history>

8. Електронний ресурс. – Режим доступу:
http://www.kmu.gov.ua/control/ru/publish/article?art_id=245253193&cat_id=244277212

9. Попко С. Система охорони й оборони базових таборів українським миротворчим контингентом (за досвідом операції в республіці Ірак 2003–2006 рр.) / С. Попко // Воєнна історія. – 2009. – №6 (48). – С. 65–74.

10. Хабчук А. Історичний досвід участі українських миротворців у регіонах Близького сходу та Африки А. Хабчук // Воєнна історія. – 2011. – №2(56). – С. 69–78 с.

Рецензент: к.філос.н, доц. Дзюба М.Т.

Ольховая Ю.И.

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ МИРОТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УКРАИНЫ

В период после Второй мировой войны миротворческая деятельность стала одним из действенных международных механизмов урегулирования военно-политических конфликтов, создания условий для нормализации обстановки в конфликтных регионах разных уголков Земли, восстановления и сохранения мира. Украина активно включилась в миротворческую деятельность только после получения статуса независимого государства. В статье рассмотрена сущность и содержание миротворческой деятельности Украины, проанализирована нормативно-правовая основа участия Украины в миротворческой деятельности, определена сущность и содержание географического фактора влияния на миротворческую деятельность Украины.

Ключевые слова: миротворчество, миротворческая деятельность, поддержание мира, нормативно-правовые принципы миротворческой деятельности Украины, географический фактор.

Olkhovaia Iuliia

PEACEKEEPING ACTIVITY OF UKRAINE: METHODOLOGICAL ASPECTS

After the Second World War peacekeeping activity became one of the most effective international mechanisms for politico-military conflicts settlement, creating conditions for the normalization of situation in conflict regions of different corners of the world, restoration and maintenance of peace. Ukraine was actively involved in peacekeeping activities only after obtaining the status of an independent state. The author considered the nature and content of peacekeeping activities of Ukraine, analyzed regulatory and legal framework for the participation of Ukraine in peacekeeping activity, defined the essence and content of geographical impact factors on the peacekeeping activity of Ukraine.

Keywords: peacekeeping, peacekeeping activity, peace support, regulatory and legal framework for the peacekeeping activity of Ukraine, geographical factor.